

Deontologija učiteljskog poziva, Sokratova zakletva ili Etički kodeks

Melisa Zukić, PhD

Srednjoškolski centar Hadžići

Sarajevo, Bosnia and Herzegovina

zukici@hotmail.com

Sažetak: Deontologija, znanost o dužnostima, učiteljskog poziva upućuje na moralnu obavezu učitelja prema učenicima. Načelo deontologije: „Age quod agis“ ili „Radi dobro ono što radiš“ obuhvata pravne propise, psihologiju komuniciranja, ponašanje i etiku. Prevazilazeći pedagošku etiku kao odnos prema profesionalnim obavezama, zajednici i kolegama, ona proučava prava i dužnosti regulisane kodeksom profesije. Razlika između Benthamovog i Kantovog pogleda na dužnosti je razlika između profesionalne zakletve i etičkog kodeksa škole. Stoga, deontologija dužnostima polazi od moralno i profesionalno zrele ličnosti koja se zaklinje na uspjeh, a etički kodeks polazi od nepovjerljivog društva koje sumnja u istoznačnost moralnih vrijednosti, profesionalca i društva.

Abstract: Deontology, the science of teaching professional duties refers to the moral obligation of teachers towards students. The principle of ethics: "Age quod agis" or "Do (well) what you're doing" involves legislation, psychology of communication, behavior and ethics. Overcoming pedagogical ethics as attitude towards professional obligations, community and colleagues, it studies the rights and duties regulated by the code of the profession. The difference between Bentham's and Kant's views about duties is the difference between professional oath and school's code of ethics. Therefore deontology consider duties as base of moral and professionally mature person who swears to success, while code of ethics is based on a mistrustful society that doubt in the identity of moral values, professionals and society as well.

Key words: deontology, code of ethics, Socrates oath

Keywords: deontologija, etički kodeks, Sokratova zakletva

Article History

Submitted: 18 January 2019

Accepted: 4 February 2019

1. UVOD

Svakodnevni rad učitelja je obilježen promicanjem dobra kao najznačajnijeg društvenog potencijala. Sama ličnost učitelja, stoga, bi trebala biti takva da prepoznaje vlastite dužnosti autentično, te ih posvećeno obavlja najbolje što može „Age quod agis“. Vlastitim obrazovanjem učitelj bi se trebao i etički usavršavati čiji vrhunac bi bio obilježen profesionalnom zakletvom. Sa druge strane, kako bi se izbjegle moguće individualne različitosti u ličnosti i sistemu vrijednosti učitelja kao profesionalaca, donose se profesionalni etički kodeksi koji sistematiziraju postupke i ponašanja u akciji, na taj način otvarajući mogućnost za samoprocjenu i eksternu procjenu kvalitete rada. U tom smislu tekst se osvrće na teorijsko razumijevanje etike kao društvene nauke o moralu, njenog normativno-znanstvenog aspekta kao i same deontologije sa namjerom razumijevanja dužnosti učitelja da prenese dobro učeniku, dok istovremeno nastoji da prevaziđe (često nametnutu) činovničku komponentu poziva.

2. ETIKA

Iako je etika, kao pojam, rasprostranjena u svakodnevnom govoru potreban je izvjestan trud za njeno definiranje. Etika i moral imaju ista značenja koja potječu iz grčkog jezika (ethos) i latinskog jezika (mos, mores i moralis) u značenju navika, običaj, karakter, ćudoređe. Stoga, prema Čehok, Koprek i dr. (1996) etiku možemo definirati i kao društvenu nauku o moralu koja proučava ciljeve i smisao morala, kriterije za vrednovanje moralnih postupaka te izvor, zasnovanost, razvitak i usavršavanje morala. Vukasović (1993) se u tom smislu oslanja na samog osnivača etike Sokrata, koji je smatra vrlinom življenja u skladu sa zahtjevima „unutarnjeg glasa“, na njegovog učenika Platona koji je ideju dobra smatrao osnovnom moralnosti, te na Aristotela koji etiku predstavlja kao sistem društvenog ponašanja. S obzirom da se definicije etike svode na lično uvjerenje čovjeka – lični sistem vrijednosti u kojem se zna što je dobro, a šta je loše, šta je ispravno, a šta je neispravno, naslućuju se tri temeljne implikacije etike koje Radoš (2017) predstavlja kao:

1. individualnost etike - pojedinci imaju etiku, a ne organizacije
2. etičko ponašanje može varirati od osobe do osobe
3. relativnost (a ne apsolutnost) etike

U tom smislu Radoš (2017) smatra da se od same etike očekuje usavršavanje kao zauzimanje stava prema postojećim moralnim sistemima. Etiku možemo vrlo jednostavno klasificirati na principu koji je predstavio Vukasović (1993):

1. Kada kao kriterij uzmemo cilj čovjekovog praktičnog djelovanja, etika se dijeli na:
 - Eudaimonizam (eudaimonia- grč. sreća) – svrha i smisao moralnog djelovanja je u postizanju sreće.
 - Hedonizam (hedone- grč. užitak) – najveća vrijednost i smisao života je u trenutačnom pozitivnom tjelesnom užitku.
 - Utilitarizam (utilis- lat. koristan) – u prvi plan stavlja težnju za korisnošću.

2. Po kriteriju sadržaja i namjere svijesti, etika se dijeli na:
 - Etika dužnosti (deontološka etika) – Kant je predstavio samu dužnost kao takvu, uzvišenom i veličanstvenom. Poštovanje dužnosti je moralni imperativ, unutrašnja zapovjed našeg uma koja zahtjeva da načelo prilikom postupanja bude tako postavljeno da ga mogu prihvatiti i druge osobe, tj. da ono bude opće ljudsko načelo.
 - Etika odgovornosti – pojam odgovornosti se često svodi na pravnu i/ili moralnu uračunljivost podrazumijevajući znanje, volju i slobodu kao nužne elemente. Danas, ovaj pojam sve više zauzima mjesto koje je u etici imala dužnost konkretizujući se profesionalnim etikama.

3. Po kriteriju porijekla moralne obaveze, etika se dijeli na:
 - Autonomnu etiku – izvor morala je u samom čovjeku.
 - Heteronomna etika – izvor morala je izvan čovjeka (npr. društvene norme, autoritet i sl.)

4. Po kriteriju odnosa pojedinca i društva, etika se dijeli na:
 - Individualna etika – lično uvjerenje pojedinca o ispravnosti/neispravnosti njegovog ponašanja.
 - Socijalna etika – se bavi socijalnim aspektom moralnih odnosa i moralnim obavezama pojedinca prema zajednici i zajednice prema pojedincu.

5. Po kriteriju važenja etičkih zapovijesti, etika se dijeli na:
 - Etika suštine - suština tvori postojanu prirodu neke stvari.
 - Situacijska etika - tvrdi da je moralnost nekog čina određena konkretnim kontekstom.

6. Po kriteriju sadržaja pravila djelovanja, etika se dijeli na:
 - (Formalna) Etika dužnosti – može se poistovjetiti sa radnom etikom kao skupom stavova i ponašanja utemeljenih na vrijednostima rada.

- (Materijalna) Etika vrijednosti- Shvatajući vrijednosti kao javna dobra u sferama morala, religije, umjetnosti i tehnike koja podrazumijevaju opstanak društvene zajednice.

7. Po kriteriju utemeljenja moralnog zahtjeva, etika se dijeli na:

- Normativna etika - postavlja pitanja ispravnosti i opravdanosti postojećih moralnih shvaćanja i odnosa zuzimajući kritički stav prema postojećim oblicima istovremeno postavljajući i formulirajući određene kriterije pravilnog moralnog prosuđivanja i djelovanja. Ovakva etika se pita: „Kakav bi to moral trebao biti da čovjek (pojedinaac) kao i društvo ispune svoju ulogu?“
- Deskriptivna (empirijska) etika -ima empirijsko eksplikativni (deskriptivni) zadatak sastavljen od proučavanja i opisivanja moralnih odnosa i moralnih shvaćanja koji su se pojavljivali u određenim etapama društvenog razvoja. Ona nastoji dati odgovor na pitanja: „Šta je moral?“, „Od kada postoji?“, „Kako je nastao?“, „Od čega ovisi?“, i sl.

3. ETIKA KAO NORMATIVNA ZNANOST

Normativni aspekti etike, fokusiraju se na čovjekovo ponašanje, odnosno na etiku u praksi. U tom smislu normativna etika kao nauka nastoji da ostane oslonjena na objektivne činjenice, koje su zadane i nepromjenjive. Stoga Rošić (2017) prema Polić (1990) ukazuje a to da znanstvena etika odnosno etika kao normativna znanost, teži da utvrdi one teorijske principe, prema kojima svaki pojedinac treba živjeti i djelovati, što ukazuje na njen bitan zadatak da znanstveno-teorijski odredi moguće ljudsko djelovanje. Etika u tom smislu pokazuje pravac u kojem se osoba treba ostvariti kao čovjek, stavljajući naglasak kako je to moguće tek uz pomoć nauke, suprotstavljajući je samovolji i pokazujući put ispravnog ljudskog djelovanja. Tek tada umjesto čovjekovog lutanja u svakodnevnom životu etika ga nedvosmisleno usmjerava prema dobru. U tom smislu prepoznavamo etiku kao normativnu znanost u težnji ka tome da u danom traži mjesta ka mogućem. Kao i kod svake znanosti, Rošić (2017) ukazuje da normativna etika želi znati da bi mogla mijenjati, a čini se kako je upravo znanje najbolja osnova za to. Pri tome Rošić (2017:7) predlaže da se vodi računa o tome da „... moguće iz kojega i po kojem promjene mogu doći, još nije ali niti ne može biti predmet znanstvene spoznaje sve dok moguće ne postane zbiljsko, čime se potvrđuje da je zbiljsko moguće, ali istovremeno, barem za znanost, prestaje biti moguće kao nešto drugo od onoga što već jest. S obzirom na navedeno, znanost je uvijek korak iza djelatnog čina, koji po njoj mora biti određen, što znači da normativna znanost može zahtijevati isključivo ono što jeste“.

4. KANTOVA ETIKA

U želji da probudi moralnu svijest savremenika, Immanuel Kant je nedvosmisleno ukazivao na čovjekovu potrebu za uvažavanjem i poštovanjem ljudskih dužnosti. Na tom stanovištu se suprotstavio „etici dobara“, materijalnom vrednovanju, korisnosti, osjetnim efektima kao izvoru morala i kriterija moralnih vrijednosti. Kao takva Kantova etika kategoričkog imperativa, započinje potpuno novo razdoblje u historiji etike. Kant je u svojim reformama kako primjećuje Rošić (2017) zahtijevao temeljitu razradu moralnih shvaćanja kreirajući etiku prihvatanja normi i zakona. U tom smislu, Kantova etika ne temelji etičku normu na sadržajnom dobru, već dobro izvodi na temelju norme. Iz tog razloga, Kantova etika je apriorna jer istražuje načela ljudskog uma i čistu volju, neovisno o vanjskim utjecajima ali i pobudama. Kantova etika je isto tako i etika moralnih dužnosti. Rošić (2017:8) u tom smislu citira Kanta koji govori: “Čovjek mora izvršavati svoju dužnost, svoju ljudsku dužnost!” Iz navedenog se vidi da je za Kanta dužnost nešto veliko, uzvišeno i veličanstveno. On je smatrao kako se ljudski duh uzdiže pomoću unutarnje svijesti o dužnosti, njenim ispunjavanjem i poštivanjem. Poštovanje i obavljanje ljudskih dužnosti spada u imperativne unutrašnjeg ili apriorornog zahtjeva kao zapovijedi našeg uma. U takvim okolnostima unutarnji glas uma kako navodi Rošić (2017) kategorički zahtijeva od nas i naše volje da načela našeg postupanja, budu takva da ih mogu prihvatiti i druge osobe, odnosno da ono bude opet ljudsko načelo. Kant pritome ističe da slobodu ne trebamo doživljavati tako da možemo raditi šta god želimo i kako god to želimo, već da čovjek koji postupa u skladu s ljudskim dužnostima i u skladu s moralnim zakonima je istovremeno u skladu sa kategoričkim imperativom i predstavlja najslobodnijeg čovjeka na svijetu. Rošić (2017) ne zaobilazi ni drugi Kantov moralni zahtjev, kojim traži da se čovjek ali i sve ljudsko u čovjeku tretira kao svrha a ne samo kao sredstvo, zato što čovjek pripada svojevrsnom “carstvu svrha”, sam sebi propisujući zakone i norme te ih kao takve sam primjenjuje i izvršava. Kantova etika čovjeka postavlja kao mjerilo moraliteta, a sam moralni zakon postaje plod čovjekova uma koji se ostvaruje njegovom voljom. Vujović (2017), Kantovu filozofiju morala centralizovanu oko principa moralnosti postavljenog u Kritici praktičkog uma, postavlja kao osnov za razumijevanje njegove deontološke etike. Karakterizacija kategoričkog imperativa kao objektivnog, racionalnog, neophodnog i bezuslovnog principa, kojim se mora uvijek voditi svako umno biće, fundament je za oblikovanje deontologije.

5. DEONTOLOGIJA

Pedagoška etika kao dio pedagoške kompetencije predstavlja normativnu znanost djelovanja učitelja nastojeći dati odgovore o potrebi činjenja dobra i njegovog definisanja, predstavljajući odraz moralnosti učiteljskog posla.

Savremena škola je potreba i imperativ postmodernog društvenog stanja obilježenog kontradiktornošću između „ja hoću" i „ja treba da", tragajući za učiteljem osposobljenim za aktivni komunikacijski proces od kojeg ovisi uspješnost međuljudskih odnosa, a to je učiteljska deontologija kako je Rosić (2011) predstavlja. Naziv deontologija se pojavljuje polovinom 19. vijeka u djelu „Deontology“ engleskog filozofa Jeremije Benthoma oslanjajući se na grčke termine „deon“ - što treba biti i „logos“- nauka. U tom smislu deontologija je nauka o dužnostima koje treba ispuniti, o dužnostima kao moralnoj obavezi učitelja prema osobama koje se oslanjaju na njegovo znanje. U tom smislu osnovno načelo deontologije predstavlja grčka izreka: „Age quod agis“ - „Radi (dobro) ono što radiš“. Deontologija učiteljskog poziva se reguliše odgovarajućim kodeksom profesije. U okvire deontologije spadaju i pozitivni pravni propisi koji regulišu učiteljsku struku kao i svojevrsna psihologija komuniciranja, ponašanja i etika. Iako je deontologija dio etike ona je šira od pojma pedagoške etike jer obuhvata i zakonske propise. Stoga možemo govoriti o etičkoj, stručnoj i kaznenoj deontologiji učiteljskog poziva. Etička deontologija učiteljskog poziva je najšira, pa jednim dijelom obuhvata i stručnu koja može, a i ne mora biti etički neprihvatljiv postupak ili čak kazneno djelo. Etiku klasificiramo kao deontološku i teleološku etiku ili kao formalnu i materijalnu etiku. Deontološke teorije o etici grupišu norme ili načela djelovanja koje etiku čine dobrom u skladu sa normom ili u skladu sa načinom djelovanja. Baziraju se na dužnosti da se nešto učini ili ne propusti učiniti ističući vrijednosti moralnog djelovanja kao takvog. Istraživači deontologije dijele se na monističke i pluralističke. Monistička deontologija polazi od jednog etičkog načela kao ishodišta za sva ostala npr. Kantov kategorički imperativ, dok pluralistička deontologija polazi od više međusobno ravnopravnih pravila npr. deset (Božijih) zapovjedi. Stoga se pluralistički deontolozi češće nalaze u moralnim dilemama. Odgovarajući primjer deontološke etike prema mišljenju Rosić (2011) i Živković (2009) je Kantova etika, koja polazi od pojma dužnosti koja za njih predstavlja „nužnost djelovanja iz poštovanja prema zakonu“. Profesionalne etike se pak oslanjaju na osnovna opća etička načela nastojeći ustanoviti norme djelovanja pojedinih struka i zanimanja, dok personalistička etika kao načelo etike postavlja osobu, čineći je temeljem svih kriterija etičko-moralnog djelovanja i vrijednošću koja nadilazi sve druge. Personalistička etika, kao takva, predstavlja bazu Hipokratove zakletve i Opće povelje o pravima čovjeka, kao općeprihvaćenim aktima etičko-moralnih vrijednosti savremene civilizacije. Za Rosića (2011) učiteljska etika obuhvata odnos prema profesionalnim obavezama, prema zajednici i prema drugim učiteljima, postavljajući etička načela od kojih su neka: načelo koristi, dobročinstva, neškodljivosti, autonomnosti, pravednosti, povjerenja, istinoljubivosti itd.

6. ETIČKI KODEKS ILI ZAKLETVA

Pedagoška etika se može definirati i kao disciplina koja se bavi procesom moralnog prosuđivanja uspostavljanjem kriterija koji preciziraju šta je dobro a šta loše u procesu i rezultatu odgoja i obrazovanja, ali i kao zaseban sistem moralnih normi koji reguliše ponašanje učitelja prema učenicima, sebi, nastavnom sadržaju i drugim učesnicima pedagoškog procesa. U njenim okvirima, učitelji nastoje postići najviše ideale svoje profesije. To se odnosi na temeljne profesionalne odgovornosti (individualno, kolektivno i institucionalno) usmjerene prema njihovoj profesiji, akademskoj disciplini, obrazovnoj instituciji i društvu u cijelosti. Pedagoška etika u svojoj srži predstavlja deontologiju učiteljskog posla, u smislu učenja o dužnostima učitelja prema učenicima. Savremena škola u praksi očekuje da učitelj svoje dužnosti usmjeri ka pomaganju učenicima da napreduju u skladu sa individualnim mogućnostima, ka sticanju iskustava, ohrabrivanju učenika kao partnera odgovornog za preuzete obaveze, organiziranju učenika da iskažu vlastitu kreativnost, poticanju učenika itd. Iz navedenog se može uvidjeti da je pedagoška etika razvijajuća a ne statična, doprinoseći tako mijenjanju i učenika i učitelja. Iako je posao učitelja za etiku određen moralnim zakonom, učitelj ipak zakonske propise struke svakodnevni uči i primjenjuje. Rosić (2011) stoga kaže kako u etičkom, pedagoškom i deontološkom značenju u svom moralnom djelovanju gospodarimo nad postupcima od početka do kraja. Deontologija učitelja je smisljena aktivnost koja povezuju učiteljska umijeća i to najprije znanje o nastavnom sadržaju, nastavnim metodama, nastavnom planu i programu, učenicima i drugim faktorima koji utiču na uspješnost učenja sa pripremanjem za nastavni rad i konkretnim nastavnim aktivnostima. Stoga nas ne iznenađuje što se mnoge deontološke postavke o odgoju i obrazovanju kao interakcijsko-komunikacijskom procesu ostvaruju u ličnosti samog učitelja i njegovom načinu rada na šta su ukazivali Henting (1997), Liessmann (2008) i Rosić (2011). Uvriježeno je mišljenje kako je poštovanje etičkih pravila i načela istoznačno sa poštovanjem zakona. Međutim, profesije poput medicine, obrazovanja ili vojske zahtijevaju ponašanja koja prevazilaze zakon. Stoga, među bitnim elemenima za razlikovanje profesija i neprofesija je postojanje profesionalne etike formulisane eksplicitnim profesionalnim kodeksom. Živković (2009) ukazuje kako je UNESCO u Preporukama za učiteljski status od 5. 10. 1966. zahtijevao da „norme ponašanja i mjerila koja se utemeljuju u prirodi nastavničke djelatnosti treba definisati u saradnji s nastavničkim udruženjima i onda ih se pridržavati“. U SAD-u postoji „Code of Ethics of the Education“, dok je kod nas npr. radna grupa, Agencije za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje uz tehničku podršku UNICEF-a, izradila dokument pod nazivom „Etički kodeks“, namijenjen svim osnovnim školama u Bosni i Hercegovini. Kodeks je nastao u okviru projekta: Razvoj sistema praćenja kvalitete u obrazovanju, tj. etičkog kodeksa i indikatora interkulturalnog i inkluzivnog obrazovanja, u okviru pružanja tehničke pomoći pri razvijanju interkulturalnog etičkog kodeksa za nastavnike i učenike u osnovnom obrazovanju koji stoji na stavu da razvijanje i usvajanje etičkog kodeksa omogućava instituciji definisanje parametara zrelog profesionalnog identiteta kao standarda u praksi te pravnu regulaciju njegove upotrebe, ali i kao

sredstvo za procjenu i samoprocjenu profesionalca. U tom smislu bi se definicija etičkog kodeksa usmjerila na zajedničke vrijednosti i skup pravila ponašanja koje neka profesija prihvata sa svrhom osiguravanja svim sudionicima u radu, bez obzira na rang i položaj, jasnih smjernica potrebnih za donošenje jednoobraznih etičkih odluka u profesionalnom kontekstu. Etički kodeks se istovremeno obraća i javnosti govoreći o određenoj profesiji, njenim zalaganjima i očekivanjima. Hartmut von Hentig (1997) se, sa druge strane u svojoj knjizi *Humana škola*, zalaže za Sokratovu zakletvu koja nastupa sa pozicije personalističke etike baš kao i Hipokratova zakletva. Tekst Sokratove zakletve obavezuje učitelja:

- da odgojno-obrazovnom poslu pristupi svjesno i obavlja ga savjesno
- da cjelokupni odgojno-obrazovni rad utemelji na saznanjima pedagogije, psihologije i njima srodnih nauka
- da poštuje svako dijete
- da ga brani od svega što je usmjereno protiv njega
- da se zalaže za njegov psihički i fizički sklad
- da poštuje njegove osjećaje
- da ga uvažava kao ravnopravnog sagovornika
- da traži njegovo odobrenje za sve što čini za njega
- da upozna zakonitosti njegovog razvoja
- da otkriva i razvija njegove sklonosti
- da ne lomi njegovu volju
- da ga poučava kako korištenju sopstveni razum
- da ga osposobljava za preuzimanje odgovornosti za život, rad i stvaralaštvo u zajednici
- da ga ne podčinjava svojim shvatanjima svijeta, ljudskog društva i čovjeka
- da mu nastoji pružiti viziju boljeg svijeta
- da mu omogući upoznavanje dobrog života
- da ga uvjeri kako se vizija boljeg svijeta može ostvariti
- da ga podučava istinoljubivosti
- da pokazuje ličnim primjerom
- da javno obrazlaže svoja uvjerenja i djela, argumentima ih braneći od kritike
- da sopstveni rad svjesno provjerava
- da bude spreman za provjeru djelatnosti

U tom smislu bi se etičke norme internalizirale u samu osobu, u njen sistem vrijednosti, dok bi se sa druge strane izgubila prethodno navedena svrha eksterne mogućnosti standardiziranog testiranja kvalitete rada. Stoga, ne iznenađuje sveprisutna zapitanost treba li donositi učiteljski kodeks ili pak učiteljsku zakletvu, jer je razlika bitna. Zakletvu polažu ljekari završavanjem medicinskog fakulteta a vojnici završavanjem obuke. Pitamo se: „Je li logično da učitelji imaju svoj profesionalni kodeks, a ne zakletvu“? Zakletva, koja sugerise neupitnu obavezu čini se da bi bolje odgovarala prirodi učiteljskog poziva, kako

konstatuje Živković (2009). U tom smislu Živković (2009) navodi kako se nakon Hentiga i Cindrić zalaže za zakletvu koju bi davali studenti preuzimanjem diplome, predlažući da tekst zakletve R. Dottrensa iz 1996., uz UNESCO-vu podršku čiji je tekst: „Vršiću svoju obavezu savjesno i ponosno. Moji učenici biće mi ne samo učenici nego i djeca te nikada neću zaboraviti da za njihovu sudbinu i sam snosim dio odgovornosti. Svim raspoloživim sredstvima ću čuvati čast učiteljskog poziva. Moje kolege će mi uvijek biti prijatelji. S njima u saradnji nastojaću stalno usavršavati puteve kojima škola ide priznajući svima pravo na odgoj i socijalnu pravednost u obrazovanju. Ovu zakletvu polažem sasvim slobodno i časno“. Za razliku od zakletve kodeksom se pobraja skup konkretnih dužnosti kojih se treba pridržavati u obavljanju neke službe. Prema Kantu, etički kodeks bi se trebao temeljiti na formulaciji kategoričkog imperativa obuhvatajući osnovne dužnosti prema sebi i prema drugima sa pozicije specifičnosti učiteljskog poziva. Iz navedenog razumijevamo da bi svaki kodeks za učitelje trebao imati pet osnovnih teza: kategorički imperativ i četiri odredbe koje govore o odnosu učitelja prema sebi i prema drugima (učenici, kolege, šira socijalna sredina, država). Iz ovoga slijedi da bi prema Živkoviću (2009) jezgra etičkog kodeksa za učitelje mogla glasiti ovako:

1. Učitelj poučava tako da su mu učenici svrha a ne sredstvo
2. Učitelj kao uzor, živi tako da se hrabro nosi s nevoljama života ne narušavajući svoj tjelesni i duhovni integritet, a tome poučava i svoje učenike
3. Učitelj raste kao duhovna osoba koja unaprjeđuje svoje znanje i umijeće poučavanja, a svojim učenicima pomaže da otkriju i razvijaju vlastite talente
4. Učitelj kao istinoljubiva osoba tome poučava i svoje učenike
5. Učitelj pomažući ljudima, tome poučava i svoje učenike

7. ZAKLJUČAK

Vođeni promišljanjima iz ovog rada proveli smo akcijsko istraživanje u jednom od Srednjoškolskih centara KS na uzorku od 80 profesora (opći predmeti, stručno teorijski predmeti i praksa), primjenom anketnog upitnika koji se nalazio kao prilog tekstu Etičkog kodeksa škole i tekstu Sokratove zakletve.

Pitanje u anketnom upitniku je glasilo: „Koji od priloženih tekstova (Etički kodeks škole ili Sokratova zakletva), po vašem mišljenju, autentičnije predstavlja učiteljev doživljaj dužnosti?“

Rezultati su nas doveli do saznanja da je 72 (90%) od ispitanih profesora sklonije Sokratovoj zakletvi u poređenju sa 8 (10%) profesora kojima je etički kodeks preferirana formulacija za sistematiziranje učiteljskih dužnosti. Interesantno je spomenuti i zapažanje da je Sokratova zakletva kao neformalan

dokument vidljivo istaknuta u zajedničkim prostorijama nastavnog osoblja škole u kojoj je istraživanje provedeno. To nas je svelo putem do pedagoške službe i neformalnog objašnjenja kako Sokratova zakletva ipak „ima motivacijski učinak“ a etički kodeks „normativni učinak“. Razloga vjerojatno ima još, a to bi moglo pokrenuti potpuno novi istraživački proces. Bez obzira na okolnosti, učitelji ulažu izuzetan trud u savjesnom odnosu prema svojim dužnostima, ostvarujući tako osnovno pravilo odgojnog rada da se prihvatanjem dužnosti prihvatamo i svakodnevnog djelovanja, prevazilazeći spoznaju o činovničkoj dimenziji učiteljskog poziva u pravcu spoznaje o učiteljima kao kreatorima znanja i razvoja. Stoga, promišljajući o razvoju etičkih kompetencija učitelja, kreira se okosnica za promišljanja o savremenom učitelju koji predstavlja ključnog aktera promjena u budućnosti.

REFERENCES

Cindrić, M. (1995), *Profesija učitelj u svijetu i Hrvatskoj*. Velika Gorica-Zagreb: Persona.

Čehok, I. Koprek, I. i dr. (1996). *Etika – priručnik jedne discipline*, Zagreb: Školska knjiga.

Fiamengo, A. (1985). *Osnove opće sociologije*, Zagreb: Narodne novine.

Fočo, S. (2003). *Sociologija odgoja i obrazovanja*, Zenica: Dom štampe.

Glasser, W. (1993). *Nastavnik u kvalitetnoj školi*, Zagreb: Educa.

Hentig, V. H. (1997). *Humana škola*, Zagreb: Educa.

Kant, I. (1953), *Osnove metafizike čudoređa*. Zagreb: Matica hrvatska.

Konig, E. i Zedler, P. (2001). *Teorije znanosti o odoju: uvod u osnove, metode i praktičnu primjenu*, Zagreb: Educa.

Liessmann, P.L. (2008). *Teorija neobrazovanosti- Zablude društva znanja*, Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.

Radoš, M. (2017). *Etika i odgoj*, Završni rad, Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet, Odsjek za odgojiteljski studij, na sajtu: <https://repositorij.ufzg.unizg.hr>, očitano: 22. 1. 2019.g.

Rosić, V. (2011). Deontologija učitelja - temelj pedagoške etike, u časopisu: Informatol. 44, 142-149.

Strike, K. A. (1988). The Ethics of Teaching. The Phi Delta Kappan, 70(2), 156-158.
Tillmann, K-J, (1994). Teorije škole, Zagreb: Educa.

Vukasović, A. (1993). Etika-Moral-Osobnost, Zagreb: Školska knjiga.

Vujović, M. (2017). Osnovni principi Kantove etike dužnosti, u časopisu: Matica, br. 71, str. 389-426, očitano na sajtu: <http://www.maticacrnogorska.me>, 22. 1. 2019.g.

Warnick, B. R. & Silverman, S. K. (2011). A Framework for Professional Ethics Courses in Teacher Education, Journal of Teacher Education 62, 273-285.

Živković, M. (2009). Kodeks učitelja zasnovan na Kantovom nauku o dužnosti, u časopisu: Metodički ogledi, 16, 23-34

Učiteljska zakletva, na sajtu: <http://www.prviprvinaskali.com>, očitano: 26. 3. 2017.

National Education Association (2002). Code of Ethics of the Education Profession. www.nea.org/aboutnea/code.html.